

EXPERTIZA MEDICO-SOCIALĂ A CAPACITĂȚII DE MUNCĂ ÎN AFECȚIUNILE DIZABILITANTE - EXPLORĂRI NECESARE

THE MEDICAL AND SOCIAL EXPERTISE OF LABOR CAPACITY IN DISABILITY DISEASES – REQUIRED EXPLORATION

Narcisa Mamaliga¹, director al CNDDCM, masterat în Economie și Management, medic-expert, **Alina Ferdohle**^{2,3}, dr. în șt. med., conf. univ., medic-terapeut

¹ Director adjunct al Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă

² Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”

³ Centru Național de Sănătate Publică, șef lab. șt. Sănătatea ocupațională

Rezumat

Această lucrare reprezintă un set de explorări sistematizate, necesare pentru a fi efectuate persoanelor care urmează a fi expertizate în vederea determinării gradului de afectare a potențialului funcțional restant al organismului, care a condus la limitări de activitate și restricții de participare în viața socială, inclusiv și pe piața muncii. Implementarea la nivel național a lucrării elaborate va contribui la îmbunătățirea cadrului normativ ce reglementează atât domeniul de determinare a dizabilității și capacității de muncă, precum și domeniul sănătății ocupaționale și asistenței medicale primare, având ca finalitate consolidarea și standardizarea procedurii de expertizare a persoanelor cu dizabilități. Lucrarea este destinată atât pentru medici-experti, cât și pentru medici de familie, medici-specialiști, medici în domeniul sănătății ocupaționale, precum și pentru autoritățile cu rol de decizie din domeniile de competență, rezidenți și studenți.

Cuvinte-cheie: expertiza medico-socială; capacitatea de muncă; afecțiuni dizabilite; determinarea dizabilității; medici-experti.

Summary

This work is a set of systematized explorations, necessary to be carried out on examined individuals in order to determine the degree of impairment and the residual functional potential of the organism, which led to limitations and restrictions in social life and occupational activity. The national implementation of the elaborated paper will contribute to the improvement of the normative framework that regulates the field of disability and work capacity determination, as well as occupational health and primary care, in result strengthening and standardizing the procedure of screening the people with disabilities. The paper is intended for specialist doctors and family doctors, occupational health doctors, and other decision-makers in this area of expertise, residents and students.

Key words: medical-social expertise; work capacity; disability; disability determination; medical experts.

1. Introducere

Dizabilitatea este o problemă actuală și importantă a societății, fiind o cauză majoră a reducerii capacității de muncă. În acest sens, pentru efectuarea unei expertize, cât mai argumentate, a dizabilității și capacității de muncă, ar trebui să fie efectuate și indicate datele cele mai complete privind starea de sănătate a persoanei, care ar reflecta gradul de afectare a funcțiilor organelor și sistemelor, starea capacității compensatorii a organismului, precum și rezultatele activităților de tratament și de recuperare efectuate.

Dizabilitatea este un concept care evoluează. Ea rezultă din interacțiunea dintre persoana cu deficiențe și barierele atitudinale și de mediu care afectează participarea ei deplină și efectivă în societate, pe baze egale cu ceilalți.

*Persoanele cu dizabilități includ acei indivizi care au deficiențe de durată, fizice, mentale, intelectuale, sau senzoriale, deficiențe care, în interacțiune cu diferite tipuri de bariere, pot afecta participarea deplină și efectivă în societate, pe baze egale cu ceilalți. **Includ** – este un cuvânt foarte important și implică referirea la un minimum. Legislațiile naționale pot extinde*

această definiție (ex. pentru condiții invalidante de durată scurtă, pentru dizabilități psiho-sociale, etc.).

În vederea efectuării unui examen medico-psiho-social cât mai obiectiv și valid, principalul instrument pentru a stabili etiologia și gravitatea funcțiilor perturbate ale organelor și sistemelor corpului, ceea ce duce la stabilirea unui statut/grad de dizabilitate, este un diagnostic amplu clinic și funcțional.

În acest scop este recomandat prezentul barem de explorări definite, necesare a fi efectuate în afecțiunile dizabilite, care reprezintă un complex de metode de diagnosticare adecvate, fiabile și sigure. Utilizarea acestora în expertiza capacității de muncă va permite reducerea ratelor de eroare atunci când se evaluează și se decide asupra stabilirii gradului de dizabilitate și proporției capacității de muncă restante, precum și a stabilirii măsurilor necesare de recuperare medicală și socio-profesională la adulți, iar în cazul copiilor – prescrierea recomandărilor privind măsurile de recuperare medicală și socio-educatională, fiind asigurate drepturile fundamentale ale persoanelor cu dizabilități. Această lucrare va îmbunătăți activitatea medicilor-experti, medicilor de familie și a specialiștilor din domeniul

sănătății ocupaționale, sporind accesul la informația vizată.

2. Explorări necesare pentru evaluarea deficiențelor funcționale și structurale ale organismului (la persoane în cazul afecțiunilor dizabilitante)

2.1. Explorări în afecțiunile aparatului circulator	
Boala cardiacă ischemică (BCI)	<ul style="list-style-type: none"> - ECG în dinamică - Veloergometrie sau testul Treadmill cu protocolul investigației și concluzie - Ecocardiografie Doppler (<i>protocol complet</i>) - Monitorizarea ECG timp de 24 ore prin metoda Holter cu protocol și concluzie - Monitorizarea TA timp de 24 de ore cu protocol și concluzie (<i>conform indicațiilor</i>) - Colesterol, creatinina serică, glicemia, transaminaze, electroliți - Determinarea spectrului lipidic (TG, LDL, HDL) - Coronarografie (<i>conform indicațiilor</i>) - Tomografie computerizată cu emisie de pozitroni (PET) (<i>conform indicațiilor</i>) - Consultația cardiologului - Consultația cardio-chirurgului (<i>conform indicațiilor</i>)
Miocardite	<ul style="list-style-type: none"> - ECG în dinamică - Ecocardiografie cu examen Doppler (<i>protocol complet</i>) - Transaminaze, proteina C reactivă, mucoproteina, ASLO, LDH, acid uric - Markerii hepatitelor virale (<i>conform indicațiilor</i>) - Monitorizare ECG timp de 24 ore cu protocol și concluzie - Monitorizarea TA timp de 24 ore cu protocol și concluzie (<i>conform indicațiilor</i>) - Consultația cardiologului - Consultația otorinolaringologului, reumatologului, infecționistului (<i>conform indicațiilor</i>)
Tulburări de ritm și conducere cardiacă	<ul style="list-style-type: none"> - ECG în dinamică - Ecocardiografie Doppler (<i>protocol complet</i>) - Monitorizare ECG timp de 24 ore prin metoda Holter cu protocol și concluzie - Monitorizarea TA timp de 24 ore cu protocol și concluzie (<i>conform indicațiilor</i>) - Indicele protrombinic PT (<i>conform indicațiilor</i>) - Colesterol, glicemia, transaminaze, electroliți - Determinarea spectrului lipidic (TG, LDL, HDL) - Hormonii tiroidieni (TSH, T4 liber, T3 liber) - Consultația cardiologului - Consultația neurologului, endocrinologului (<i>conform indicațiilor</i>)
Miocardiodistrofie	<ul style="list-style-type: none"> - ECG în dinamică - Veloergometrie sau testul Treadmill cu protocolul investigației și concluzie - Ecocardiografie Doppler (<i>protocol complet</i>) - Monitorizare ECG timp de 24 ore prin metoda Holter cu protocol și concluzie - Monitorizarea TA timp de 24 de ore cu protocol și concluzie (<i>conform indicațiilor</i>) - Colesterol, spectrul lipidic (TG, LDL, HDL) - Hormoni tiroidieni (TSH, T4 liber, T3 liber) (<i>conform indicațiilor</i>) - Consultația cardiologului
Cardiomiopatie	<ul style="list-style-type: none"> - ECG în dinamică - Ecocardiografie Doppler (<i>protocol complet</i>) - Radiografia organelor cutiei toracice în 2 proiecții cu contrastarea esofagului - Determinarea spectrului lipidic (TG, LDL, HDL) - Hormonii tiroidieni (TSH, T4 liber, T3 liber), (<i>conform</i>
	<ul style="list-style-type: none"> - <i>indicațiilor</i>) - Colesterol, proteina C reactivă, transaminaze, bilirubina - USG organelor cavității abdominale și a rinichilor - Consultația cardiologului, neurologului - Coronarografie, cateterism cardiac, explorări radionucleare, biopsie endomiocardică, tomografie cu emisie de pozitroni (PET), IRM (<i>explorări speciale - conform indicațiilor</i>)
Boala hipertensivă	<ul style="list-style-type: none"> - ECG în dinamică - Ecocardiografie Doppler (<i>protocol complet</i>) - Veloergometrie sau testul Treadmill cu protocolul investigației și concluzie - Dopplerografie a vaselor cerebrale (<i>conform indicațiilor</i>) - Creatinină, acid uric, colesterol, glicemia, urograma - Determinarea spectrului lipidic (TG, LDL, HDL) - Hormonii tiroidieni (TSH, T4 liber, T3 liber) (<i>conform indicațiilor</i>) - Monitorizarea TA timp de 24 ore cu protocol și concluzie (<i>conform indicațiilor</i>) - Rata filtrării glomerulare (<i>proba Reberg-Tareev</i>) (<i>conform indicațiilor</i>) - Consultația oftalmologului (examenul fundului de ochi), cardiologului - Consultația neurologului (<i>conform indicațiilor</i>) - Scintigrafie renală, angiografie renală (<i>explorări suplimentare</i>) - Biopsie renală (<i>explorare specială conform indicațiilor</i>)
Vicii cardiace	<ul style="list-style-type: none"> - ECG de efort - Ecocardiografie Doppler (<i>protocol complet</i>), pentru copii cu indicarea normelor stabilite în laboratorul respectiv - Radiografia organelor cutiei toracice în 3 proiecții cu contrastarea esofagului (<i>conform indicațiilor</i>) - Monitorizare ECG timp de 24 ore prin metoda Holter cu protocol și concluzie (<i>conform indicațiilor</i>) - Determinarea spectrului lipidic (TG, LDL, HDL) - Transaminaze, colesterol, proteina C reactivă - Consultația cardiologului, cardio-chirurgului, reumatologului <i>Pentru copii de vârstă până la 18 ani - probe funcționale cu efort fizic, în lipsa contraindicațiilor</i> - Tomografie computerizată cu coronarangiografie, coronarangiografie St Ao, Co Ao; cateterism cardiac drept și stâng cu măsurare de saturații și presiuni (<i>explorări speciale conform indicațiilor</i>)
2.2. Explorări în afecțiunile țesutului conjunctiv	
Poliartrita reumatoidă	<ul style="list-style-type: none"> - Proteina totală și fracțiile proteice, fibrinogen, transaminaze, creatinina serică, ureea, proteina C reactivă, factor reumatoid, VSH - Radiografie a articulațiilor implicate, cu protocol și concluzie - Consultația reumatologului - Radiografia pulmonară, spiografie – dacă persoana este în tratament cu Methotrexat - Ecografie articulară, TC, IRM, scintigrafie osoasă, Ig M, Ig G, Ac anti CCP (<i>explorări suplimentare</i>)
Reumatism	<ul style="list-style-type: none"> - ECG în dinamică - Ecocardiografie Doppler (<i>protocol complet</i>) - Radiografie a articulațiilor implicate, cu protocol și concluzie - Proteina totală și fracțiile proteice, fibrinogen, factor reumatoid, proteina C reactivă, creatinina serică, ASLO, transaminaze <i>Pentru copii de vârstă până la 18 ani – complexe imune circulante</i> - Consultația reumatologului

Spondiloartrita anchilozantă	<ul style="list-style-type: none"> - Radiografie a articulațiilor implicate, cu protocol și concluzie - Fibrinogen, proteina C reactivă, VSH - Spirografie - Scintigrafie sau TC de bazin pentru articulațiile sacroiliace și coxofemorale (<i>explorări suplimentare conform indicațiilor</i>) - Consultația oftalmologului - Consultația reumatologului
Artropatia psoriazică	<ul style="list-style-type: none"> - Radiografie a articulațiilor implicate, cu protocol și concluzie - Fibrinogen, proteina C reactivă, VSH, acidul uric - Examen dermatologic/consultația dermatologului - Studiul lichidului sinovial, complexe imune circulante (<i>explorări suplimentare conform indicațiilor</i>) - Factorul reumatoid – pentru diagnostic diferențial - Consultația reumatologului
Lupusul eritematos sistemic	<ul style="list-style-type: none"> - Proteina totală și fracțiile proteice, fibrinogen, transaminaze, creatinina serică, ureea, proteina C reactivă, celulele lupice LE, factorul reumatoid, VSH - Ac anti-ADN dublu catenar (<i>la prima expertizare</i>) - ECG în dinamică - Ecocardiografie Doppler (<i>protocol complet</i>) - Consultația imunologului - Consultația reumatologului <p><i>Alegerea investigațiilor suplimentare este dictată de afectarea organelor și sistemelor</i></p>
Sclerodermia sistemică	<ul style="list-style-type: none"> - Proteina totală și fracțiile proteice, fibrinogen, factorul reumatoid, proteina C reactivă, creatinina serică, VSH - Anticorpii antinucleari specifici (<i>la prima expertizare</i>) - Testele urinii prin metodele Zimnițki și Neciporenko, rata filtrării glomerulare (proba Reberg-Tareev) - Probele funcționale respiratorii (<i>în caz că prezintă dispnee</i>) - Tranzit baritat pentru esofag (<i>în caz dacă prezintă disfagie</i>) - Radiografia mâinilor bilateral (<i>dacă prezintă modificări la examenul clinic</i>) - Vелоergometria (<i>cu excepția persoanelor de vârstă până la 18 ani</i>) (<i>după indicații</i>) - Ecografia Doppler transcraniană, FEGDS, ECG, ecocardiografia (<i>în cazul afectării organelor și sistemelor corespunzătoare</i>) - Consultația reumatologului
Dermatomiozita	<ul style="list-style-type: none"> - Proteina totală și fracțiile proteice, fibrinogen, proteina C reactivă, creatinina serică, factorul reumatoid - Ecocardiografie Doppler (<i>protocol complet cu specificarea dimensiunilor liniare</i>) - FEGDS - Electromiografia - Consultația reumatologului
2.3. Explorări în afecțiunile cronice ale aparatului respirator	
Boli pulmonare obstructive cronice	<ul style="list-style-type: none"> - Analiza generală a sputei - Analiza sputei la BAAR - Proteina totală și fracțiile proteice, fibrinogen, mucoproteina (<i>conform indicațiilor</i>) - Spirometria de bază și testul cu bronholitic - Bronhoscopie (<i>conform indicațiilor</i>) - Ecocardiografie Doppler (<i>protocol complet, conform indicațiilor</i>) - Radiografie a organelor cutiei toracice în 2 proiecții cu descriere detaliată și concluzie - Consultația alergologului-imunologului (<i>conform indicațiilor</i>) - Consultația pulmonologului
Bronșiectazia	<ul style="list-style-type: none"> - Analiza generală a sputei - Proteina totală și fracțiile proteice, fibrinogen,

	<ul style="list-style-type: none"> mucoproteina, creatinina serică - Radiografia organelor cutiei toracice în 2 proiecții cu descriere detaliată și concluzie - TC organelor cutiei toracice (<i>conform indicațiilor</i>) - Spirometria de bază și testul cu bronholitic - Bronhoscopie (<i>conform indicațiilor</i>) - Consultația pulmonologului
Astmul bronșic	<ul style="list-style-type: none"> - Hemograma, proteina totală și fracțiile proteice, fibrinogen, mucoproteina (<i>conform indicațiilor</i>) - Analiza generală a sputei - Imunoglobulinele IgE - Testele sensibilității la alergeni (<i>până la administrarea preparatelor corticosteroide</i>) - ECG - Spirometria de bază și testul cu bronholitic, SaO2 - Radiografia organelor cutiei toracice în 2 proiecții cu descriere detaliată și concluzie - Ecocardiografie Doppler (<i>protocol complet cu specificarea dimensiunilor liniare, conform indicațiilor</i>) - Bronhoscopie (<i>conform indicațiilor</i>) - Consultația pulmonologului - Consultația alergologului-imunologului (<i>conform indicațiilor</i>)

2.4. Explorări în infecțiile cu HIV

Infecția cu HIV	<ul style="list-style-type: none"> - Hemograma, examen sumar de urină, teste funcționale hepatice, glicemia, colesterolul, trigliceridele, ureea sanguină, creatinina, indicele protrombinic - ECG - Radiografia organelor cutiei toracice în 2 proiecții cu descriere detaliată și concluzie - Testări serologice de confirmare a HIV - Numărul limfocitelor CD4, ARN HIV - Minimumul de investigații ce confirmă asocierea maladiilor, infecțiilor oportuniste și gradul dereglărilor funcționale - Examen oftalmologic/consultația oftalmologului
------------------------	---

2.5. Explorări în afecțiunile aparatului digestiv

Afecțiuni ale esofagului	<ul style="list-style-type: none"> - Proteina totală și fracțiile proteice, Fe, colesterol, glicemia - FEGDS (<i>conform indicațiilor cu efectuarea biopsiei și pH-metriei</i>) - Examen radiologic al esofagului - Dinamica IMC - Coprograma - Consultația gastroenterologului
Afecțiuni ale stomacului și duodenului	<ul style="list-style-type: none"> - Proteina totală și fracțiile proteice, fier, feritina, transferina, calciu, colesterol, glicemia - FEGDS (<i>în cazul atrofiei mucoasei, efectuarea biopsiei și pH-metriei</i>) - Radioscopia stomacului pentru evaluarea bontului, funcției anastomozelor, anșelor ascendente și descendente, viteza evacuării contrastului din bont în sindromul dumping - USG ficatului, pancreasului - Curba glicemică în sindromul dumping, sindromul hipoglicemic - Coprograma - Examenul coprologic la ouă de helminți sau analiza sângelui la invazia de helminți - Dinamica IMC - Consultația gastroenterologului
Afecțiuni ale ficatului și vezicii biliare	<ul style="list-style-type: none"> - Proteina generală și fracțiile proteice, bilirubina, acizi sialici, fosfataza alcalină, transferina, metabolismul fierului, colesterol, acid uric, fibrinogen, mucoproteina, proba

	<ul style="list-style-type: none"> Veltman, protrombina, glicemia, proba cu timol, lipoproteide, transaminaze - Gama-glutamil-transpeptidaza (GGT) - Enzimele colinesteraze, anticorpi anti-nucleari, anticorpi anti-fibră musculară netedă, anticorpi anti-mitocondrii (conform indicațiilor, la expertizarea primară) - Hemograma cu trombocite - Markerii hepatitelor virale (Ag HBs, Ac anti-HBcor, IgM, IgG, HCV ARN și HBV ARN) - USG cavității abdominale - Ecografia Doppler a venei portae - FEGDS – evaluarea papilei duodenale mari - TC a ficatului și colangioangiografia prin rezonanță magnetică (conform indicațiilor) - Biopsia ficatului (conform indicațiilor) - Examenul coprologic la ouă de helminți sau analiza sângelui la invazia de helminți - Consultația gastroenterologului - Consultația infecționistului (conform indicațiilor) 	
Afecțiuni ale pancreasului	<ul style="list-style-type: none"> - Hemograma cu determinarea trombocitelor și fierului seric - Proteina totală și fracțiile proteice, bilirubina, fosfataza alcalină, transaminaze, lipaza, amilaza, glicemia - USG cavității abdominale - FEGDS – evaluarea papilei duodenale mari - TC a pancreasului cu contrastare (după indicații) - Colangiopancreatografia retrogradă endoscopică (ERCP) (conform indicațiilor) - Coprograma - Elastaza în masele fecale - Dinamica IMC - Consultația gastroenterologului 	
Afecțiuni ale intestinului	<ul style="list-style-type: none"> - Proteina totală și fracțiile proteice, electroliți, bilirubina, transaminaze, fier, feritină, calciu, fibrinogen, glicemia - USG cavității abdominale - Dinamica IMC - Determinarea anticorpilor anti-endomisium și anti-gliadină (conform indicațiilor) - Examenul coprologic la ouă de helminți sau analiza sângelui la invazia de helminți - Colonoscopie, rectomanoscopie, irigografie (conform indicațiilor) - Radioscopia porțiunii superioare a TGI, cu pasajul de bariu, pentru evaluarea stării intestinului subțire (conform indicațiilor) - Irigoscopia (conform indicațiilor cu efectuarea biopsiei) - Consultația gastroenterologului 	
2.6. Explorări în afecțiunile cronice ale aparatului genito-urinar		
	<ul style="list-style-type: none"> - Examenul sumar de urină - Proteinuria/24 ore - Proteina totală și fracțiile proteice, colesterol, electroliți - Creatinina și ureea serică în dinamică (înainte și după tratament) - Testele urinei prin metodele Zimnițki, Neciporenko, rata filtrării glomerulare (proba Reberg-Tareev) - USG rinichilor - Urografie excretorie, cistografie, cistoscopie (conform indicațiilor) - Consultația urologului, nefrologului 	
2.7. Explorări în afecțiunile endocrine		
Diabet zaharat	<ul style="list-style-type: none"> - Glicemia a jeun, profilul glicemic, Hb glicozilată (Hb A1c) - Proteina totală și fracțiile proteice, colesterol, creatinina serică, transaminaze - Determinarea spectrului lipidic (TG, LDL, HDL) - USG cavității abdominale 	
		<ul style="list-style-type: none"> - ECG - Ecocardiografie (conform indicațiilor) - Examen sumar de urină, glicozuria și acetonuria - Consultația endocrinologului - Consultația oftalmologului (<i>fundul de ochi</i>) - Consultația neurologului - Consultația angiocirurgului (conform indicațiilor) - Ecografie Doppler a vaselor membrului inferior (conform indicațiilor) - Consultația cardiologului, nefrologului, pediaterului (conform indicațiilor)
Afecțiuni ale glandei paratiroidiene		<ul style="list-style-type: none"> - PTH, calciu, fosfor, fosfataza alcalină în sânge, ureea, creatinina serică - Nivelul Ca, P în urină - 25 hidroxi-vitamina D serică - ECG - USG a glandei paratiroidiene, a rinichilor - FEGDS (conform indicațiilor) - Radiografie a scheletului - TC a regiunii cervicale (conform indicațiilor) - Consultația oftalmologului (<i>fundul de ochi</i>) - Consultația endocrinologului
Afecțiuni ale glandei tiroide		<ul style="list-style-type: none"> - Proteina totală și fracțiile proteice, colesterol, lipoproteide, glicemia, electroliți - Hormonii tiroidieni (TSH, T4 liber, T3 liber) - Markerii autoimunității tiroidiene: Anti-TSH; Anti-TG; Anti-TPO - USG glandei tiroide - Ecocardiografie (protocol complet cu specificarea dimensiunilor liniare, conform indicațiilor) - Monitorizarea ECG și TA timp de 24 ore cu protocol și concluzie - Examenul histologic prin biopsie (în unele cazuri ale glandei nodulare) - TC/IRM: în cazuri rare asociate cu compresie, oftalmopatie endocrină malignă - Consultația endocrinologului - Consultația cardiologului - Consultația oftalmologului - Consultația neurologului - Persoanele cu vârsta până la 18 ani – consultația psihiatrului, neurologului, pediaterului (conform indicațiilor)
Diabet insipid		<ul style="list-style-type: none"> - Examenul sumar de urină, glicozuria - Testul urinei prin metoda Zimnițki - Diureza nocturnală, osmolaritatea urinei - Radiografia șei turcești (la expertiza primară) - IRM a encefalului (conform indicațiilor) - Consultația oftalmologului - Consultația endocrinologului
Afecțiuni ale suprarenalelor		<ul style="list-style-type: none"> - Glicemia a jeun - ACTH, cortizol, catecolamine, aldosteron sanguin - Cortizol liber în urina nocturnală - TC sau radiografia șei turcești (la expertizarea primară) - USG glandelor suprarenale - IRM a glandelor suprarenale (conform indicațiilor) - IRM a encefalului (conform indicațiilor) - ECG - Monitorizarea ECG conform metodei Holter și TA timp de 24 ore cu protocol complet și concluzie - Consultația endocrinologului - Consultația oftalmologului - Consultația cardiologului
Tumori hipofizare		<ul style="list-style-type: none"> - Hormonii tiroidieni (TSH, T4 liber, T3 liber), cortizol, ACTH, prolactina, estradiol, progesteron, testosteron, FSH, LH, STH, IGF-1

- Testul urinei prin metoda Zimnițki, osmolaritatea urinei
- TC a glandelor suprarenale
- IRM a șei turcești (*la expertizarea primară*)
- Sodiu, potasiu, calciu (seric și urinar), clor, fosfor, glicemia
- Ecocardiografia (*conform indicațiilor*)
- Radiografia coloanei vertebrale toracică, lombară (*conform indicațiilor*)
- Osteodensitometria (*conform indicațiilor*)
- Consultația endocrinologului
- Consultația oftalmologului
- Consultația neurologului

2.8. Explorări în afecțiunile sângelui și organelor hematopoitice

Hemoblastoze

- Hemograma în dinamică cu determinarea numărului de reticulocite (*aspectul regenerativ*), trombocite, volumului eritrocitar mediu (VEM)
- Proteina totală și fracțiile proteice (*conform indicațiilor*)
- Frotiu de măduvă osoasă (puncție sternală, trepanobiopsie) (*la expertizarea primară*)
- Biopsia ganglionului limfatic în cazul afecțiunilor tumorale ale țesutului limfoid
- Radiografia oaselor plate cu descriere detaliată și concluzie (*conform indicațiilor*)
- USG cavității abdominale (*conform indicațiilor*)
- Consultația oftalmologului, neurologului
- Consultația hematologului cu privire la viitorul plan de tratament, durata și numărul curelor de terapie specifică
- Consultația chirurgului (*conform indicațiilor*)

Eritremia

- Hemograma în dinamică cu determinarea numărului de reticulocite (*aspectul regenerativ*), trombocite
- USG cavității abdominale (*conform indicațiilor*)
- Veloergometrie, spirometrie (*conform indicațiilor*)
- Consultația oftalmologului, neurologului, cardiologului, pulmonologului (*conform indicațiilor*)
- Consultația hematologului cu privire la viitorul plan de tratament, durata și numărul curelor de terapie specifică

Anemii

- Hemograma în dinamică cu determinarea numărului de reticulocite (*aspectul regenerativ*), trombocite, volum eritrocitar mediu (VEM)
- Proteina totală și fracțiile proteice, transaminaze, fier seric, feritina, transferina, bilirubina, creatinina serică
- USG cavității abdominale (*conform indicațiilor*)
- Consultația hematologului
- Consultația ginecologului

Hemofilia

- Hemograma în dinamică cu determinarea numărului de reticulocite (*aspectul regenerativ*), trombocite (*aspectul morfologic*)
- Teste de coagulare
- Determinarea conținutului globulinei antihemofilice
- Radiografia articulațiilor afectate cu descriere detaliată și concluzie
- Consultația hematologului, chirurgului

Diateze hemoragice

- Hemograma în dinamică cu determinarea numărului de reticulocite, trombocite
- Teste de coagulare
- Proteina totală și fracțiile proteice, transaminaze, ureea, bilirubina, creatinina serică
- Examenul sumar de urină
- Testele urinei prin metodele Zimnițki și Neciporenko, rata filtrării glomerulare (proba Reberg-Tareev) (*conform indicațiilor*)
- Coprograma
- Consultația hematologului
- Consultația alergologului (*conform indicațiilor*)

2.9. Explorări în afecțiunile chirurgicale

Afecțiuni degenerativ-distrofice ale articulațiilor

- Radiografia articulației afectate și articulației simetrice, la necesitate – a articulației adiacente și a coloanei vertebrale cu descriere detaliată și concluzie
- TC a articulației afectate - în cazul semnelor radiologice incerte de distrucție osoasă
- IRM în cazul patologiei aparatului capsulo-ligamentar și cartilajului articular
- Consultația ortopedului/traumatologului cu concluzie, care reflectă dereglările funcției articulației afectate, de asemenea, perspectivele tratamentului conservativ și indicațiile tratamentului chirurgical

Osteomielita

- Proteina totală și fracțiile proteice, proba cu timol, fosfataza alcalină, creatinina serică, proteina C reactivă
- VSH în dinamică
- Radiografia segmentului afectat la fiecare expertizare cu descrierea și concluzia radiologului
- Explorări citologice ale eliminărilor în cazul formei fistulare de osteomielită
- TC (*conform indicațiilor*)
- Consultația ortopedului/traumatologului cu concluzie privind date despre evoluția bolii, gradul de disfuncție a membrului, caracterul tratamentului efectuat, perspectivele tratamentului conservativ și indicațiile pentru tratament chirurgical

Afecțiuni trombo-obliterante ale arterelor membrilor

- Determinarea spectrului lipidic (TG, LDL, HDL), colesterol
- Ecografie Doppler a vaselor membrilor
- Testul de efort standardizat la covor rulant
- Oscilometrie
- Angiografie
- În cazul bontului membrului – radiografia bontului la expertizarea primară, la expertizarea repetată – conform indicațiilor
- Consultația angio-chirurgului

Afecțiuni ale venelor magistrale

- Teste de coagulare
- Ecografie Doppler a vaselor membrilor inferioare
- Flebografia ascendentă convențională, flebografia ionizantă (*conform indicațiilor*)
- Flebomanometria, termografia, venografia radioizotopică, reovazografia (*conform indicațiilor*)
- Consultația angio-chirurgului

Afecțiune ereditară și dobândită a coloanei vertebrale și a articulațiilor

- Radiografia standard a coloanei vertebrale sau articulațiilor afectate în 2 proiecții, la expertizarea primară și agravare (*cu descriere detaliată și concluzia radiologului, cu indicarea gradului modificărilor prezente*)
- Testare articulară/bilanț articular (*la fiecare expertizare*)
- TC, IRM (*conform indicațiilor*)
- VSH (*la formele active*)
- Ecografie articulară
- Examenul lichidului sinovial, artroscopie de genunchi (*conform indicațiilor*)
- Consultația neurologului
- Consultația ortopedului/traumatologului cu indicarea detaliată a tacticii tratamentului și măsurilor de recuperare

Fisura labială și palatină (cheilopalatoschizis)

- Consultația stomatologului
- Consultația odontologului cu indicarea tacticii și termenilor tratamentului
- Determinarea funcției masticației
- Consultația logopedului-defectologului
- Consultația psihiatrului (*conform indicațiilor*)

2.10. Explorări în afecțiunile sistemului nervos

Scleroză amiotrofică laterală

- IRM cerebrală și a coloanei vertebrale (*conform indicațiilor*)

	<ul style="list-style-type: none"> - Electroneuromiografia în dinamică - Consultația neurologului - Consultația oftalmologului - Consultația psihiatrului (<i>conform indicațiilor</i>) 		
Consecințele afecțiunilor infecțioase ale sistemului nervos	<ul style="list-style-type: none"> - Ecografia Doppler a arterelor magistrale ale creierului - TC, IRM (<i>conform indicațiilor</i>) - Consultația oftalmologului (<i>fundul de ochi</i>) - EEG, date despre frecvența și caracterul acceselor (<i>în cazul sindromului paroxistic</i>) - Consultația neurologului - Consultația psihiatrului (<i>conform indicațiilor</i>) 		
Afecțiuni vasculare ale encefalului	<ul style="list-style-type: none"> - Ecografia Doppler și/sau scanare Duplex (Triplex) a arterelor intra- și extra-craniene ale encefalului - TC, IRM cerebrală (<i>conform indicațiilor</i>) - Glicemia, colesterol, determinarea spectrului lipidic (TG, LDL, HDL) - Consultația oftalmologului (<i>fundul de ochi</i>) - Consultația urologului, investigații urologice (<i>în cazul disfuncțiilor organelor bazinului</i>) - EEG, date despre frecvența și caracterul acceselor (<i>în cazul sindromului paroxistic</i>) 		
Afecțiuni demielinizante ale SNC	<ul style="list-style-type: none"> - IRM cerebrală și a coloanei vertebrale - Electroneuromiografia (<i>conform indicațiilor</i>) - Consultația oftalmologului (<i>fundul de ochi</i>) - Consultația urologului, investigații urologice (<i>în cazul disfuncțiilor organelor bazinului</i>) - Consultația neurologului - Consultația psihiatrului (<i>conform indicațiilor</i>) 		
Consecințele traumatismelor craniocerebrale	<ul style="list-style-type: none"> - Radiografia craniului cu descriere detaliată și concluzie (<i>conform indicațiilor</i>) - TC, IRM (<i>obligator la expertizarea primară, la expertizarea repetată - după indicații</i>) - Consultația oftalmologului (<i>fundul de ochi</i>) - EEG, Ecografie Doppler, Eco-encefalografie (<i>conform indicațiilor</i>) - Consultația neurologului - Consultația neuro-chirurgului (<i>conform indicațiilor</i>) - Consultația psihiatrului (<i>conform indicațiilor</i>) 		
Siringomielia	<ul style="list-style-type: none"> - Radiografia craniului, articulațiilor afectate cu descriere detaliată și concluzie (<i>conform indicațiilor</i>) - IRM la expertizarea primară, la expertizarea repetată - în cazul prezenței dinamicii negative - Electroneuromiografia (<i>conform indicațiilor</i>) - Consultația neuro-chirurgului 		
Tumori ale encefalului	<ul style="list-style-type: none"> - TC, IRM - Consultația oftalmologului (<i>fundul de ochi, câmpurile vizuale</i>) - EEG, date despre frecvența și caracterul acceselor (<i>în cazul sindromului paroxistic</i>) - Consultația neurologului - Consultația neuro-chirurgului - Consultația psihiatrului (<i>conform indicațiilor</i>) 		
Sindromul hipotalamic și afecțiunile neuro-endocrine	<ul style="list-style-type: none"> - Radiografia craniului (șaua turcească) cu descriere detaliată și concluzie (<i>conform indicațiilor</i>) - TC, IRM obligator la expertizarea primară, la reexpertizare (<i>conform indicațiilor</i>) - Date despre conținutul bazic de hormoni în sânge (<i>în dependență de caracterul sindromului endocrin</i>) - Monitorizarea TA timp de 24 ore cu protocol și concluzie - Consultația neurologului - Consultația oftalmologului (<i>fundul de ochi, câmpurile vizuale</i>) - Consultația endocrinologului - Consultația neuro-chirurgului, psihiatrului (<i>conform indicațiilor</i>) 		
		Afecțiuni vasculare, consecințele traumatismelor măduvei spinării, consecințele tumorilor măduvei spinării și coloanei vertebrale	<ul style="list-style-type: none"> - Radiografia coloanei vertebrale cu descriere detaliată și concluzie (<i>conform indicațiilor</i>) - TC, IRM (<i>obligator la expertizarea primară, la expertizarea repetată după indicații</i>) - Electroneuromiografia (<i>conform indicațiilor</i>) - Mielografia (<i>conform indicațiilor</i>) - Consultația urologului, investigații urologice (<i>în cazul disfuncțiilor organelor bazinului</i>) - Consultația neurologului - Consultația proctologului, pentru obiectivizarea disfuncțiilor organelor bazinului - Consultația neuro-chirurgului
		Paralizia cerebrală infantilă	<ul style="list-style-type: none"> - Radiografia craniului cu descriere detaliată și concluzie (<i>conform indicațiilor</i>) - TC, IRM (<i>conform indicațiilor</i>) - EEG, Eco-encefalografie - Consultația neurologului, ortopedului, oftalmologului - Examenul psihologului - Consultațiile specialiștilor: pediatru, otorinolaringolog, genetician, psihiatru, kinetoterapeut, logoped etc. (<i>conform indicațiilor</i>)
		Epilepsia	<ul style="list-style-type: none"> - Date despre caracterul, frecvența, perioada apariției (zi, noapte) a convulsiilor (<i>examinare în staționar</i>) - TC, IRM (<i>la expertizarea primară și la expertizarea repetată conform indicațiilor</i>) - Consultația oftalmologului (<i>fundul de ochi, câmpurile vizuale</i>) - EEG cu privație - Consultația neurologului-epileptologului (Decizie consultativă eliberată de Centrul Național de Epileptologie și/sau de serviciu de neuro-psihiatrie) - Examenul psihologului - Consultația psihiatrului
		Afecțiuni neuro-musculare	<ul style="list-style-type: none"> - Electroneuromiografia (<i>obligator la expertizarea primară, la expertizarea repetată - după indicații</i>) - Examen medico-genetic (<i>obligator la expertizarea primară, la expertizarea repetată - după indicații</i>) - Consultația neurologului
		Polineuropatii	<ul style="list-style-type: none"> - Electroneuromiografia (<i>în dinamică</i>) - Ecografie Doppler - Consultația neurologului - Consultația medicului specialist, în dependență de etiologia polineuropatiei
		Osteocondroza coloanei vertebrale cu complicații neurologice	<ul style="list-style-type: none"> - Radiografia coloanei vertebrale cu probe funcționale, descriere detaliată și concluzie - TC, IRM, electroneuromiografia (<i>conform indicațiilor</i>) - Consultația neurologului - Consultația neuro-chirurgului (<i>conform indicațiilor</i>)
2.11. Explorări în afecțiunile ereditare și degenerative ale sistemului nervos cu afectarea predominantă a sistemului extrapiramidal și măduvei spinării			
			<ul style="list-style-type: none"> - Examen medico-genetic - TC, IRM (<i>conform indicațiilor</i>) - Electroneuromiografia - Consultația oftalmologului - Consultația psihiatrului (<i>conform indicațiilor</i>)
2.12. Explorări în afecțiunile urechii și apofizei mastoide			
			<p><i>Persoanele cu afecțiuni ale urechii se prezintă la expertizare cu diagnostic clinic exact, cu indicarea tipului surdității și gradului de afectare</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Percepția (<i>cu utilizarea protezei auditive și fără</i>) - Audiometria tonală liminară, automată - Audiometria vocală

- Impedansmetria, timpanometria (*conform indicațiilor*)
- Consultația otorinolaringologului
- Consultația surdologului
- Consultația logopedului (*conform indicațiilor*)

2.13. Explorări în tuberculoză

- Analiza generală a sputei și a urinei + BK
- Proteina totală și fracțiile proteice, fibrinogen, transaminaze, bilirubina, ureea, proba cu timol
- Spirografia
- Radiografia organelor cutiei toracice în 2 proiecții (*descriere detaliată și concluzie*)
- Testare la infecția HIV/SIDA
- ECG, Ecocardiografie Doppler (*protocol complet cu specificarea dimensiunilor liniare*) conform indicațiilor
- TC organelor cutiei toracice (*conform indicațiilor*)
- Bronhoscopie, laringoscopie, toracoscopie (*conform indicațiilor*)
- Consultația ftizio-pneumologului

***Notă:** În cazul formelor etiologice extrapulmonare de tuberculoză - examinarea organelor și sistemelor afectate

2.14. Explorări în afecțiunile ochiului și anexelor sale

- Acuitatea vizuală maximală, cu corecție și fără, cu indicarea datelor despre corecția optimală (*suportabilă*) pentru persoană
- Refracția oculară
- Explorarea câmpului vizual (*manual, prin autoperimetria computerizată*)
- Biomicroscopia oculară (*examinarea în midriază cu descriere detaliată a structurilor ochiului*)
- Oftalmoscopia – examenul fundului de ochi (*examinarea în midriază cu descriere detaliată a fundului de ochi*)
- Tensiunea intraoculară la persoane cu vârsta de peste 40 ani, la persoanele cu glaucom (*cu amprenta tonometrică în fișa de trimitere*)
- Keratometria, topografia corneei - în cazul patologiei corneei
- Explorarea motilității pupilare și motilității oculare
- Aprecierea unghiului de deviere a globului ocular
- La necesitate (*după caz*): aprecierea vederii binoculare, aprecierea simțului cromatic, exoftalmometria, angiografia fluoriscentică, TC, IRM, explorări imunologice și histologice
- Caracteristicile electrofiziologice ale analizatorului vizual (*conform indicațiilor*)
- USG ochilor (*conform indicațiilor*)

***Notă:** Toate examinările enumerate mai sus trebuie să fie realizate la ambii ochi

2.15. Explorări în tulburările mintale și de comportament

- Examen psihiatric, psihologic clinic
- EEG și Ecografie Doppler la toate persoanele expertizate și expertizate repetat cu patologie organică a encefalului și epilepsie
- TC, RMN cerebrală (*conform indicațiilor*)
- Investigații sociale
- Probe toxicologice (medicamente, alcool, droguri) (*conform indicațiilor*)
- Alegerea investigațiilor suplimentare este dictată de patologia concomitentă

***Notă:** Se recomandă aprecierea diagnosticului funcțional în conformitate cu criteriile clinice și funcționale GAFS (Global Assessment of Functioning Scale)

2.16. Explorări în boli profesionale

Persoanele cu dizabilitate cauzată de boală profesională se trimit la expertiză cu diagnosticul clinic confirmat de către Consiliul Republican de Boli Profesionale al Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.
În acest caz, se indică datele privind durata, frecvența concediilor de incapacitate temporară de muncă în legătură cu boala, care este recunoscută ca boală profesională, etapele de stabilire a diagnosticului, ruta profesională și măsurile de lichidare a riscurilor și noxelor ocupaționale efectuate.

Boala de vibrație - Examinări neuro-fiziologice

- Radiografia articulațiilor implicate și a coloanei vertebrale cu descrierea detaliată și concluzie (*conform indicațiilor*)
- Electroneuromiografia
- Consultația medicului de boli profesionale

Pneumoconioza

- Analiza generală a sputei
- Proteina totală și fracțiile proteice, fibrinogen, mucoproteina
- Spirografia
- Bronhoscopia
- Ecocardiografie Doppler (*protocol complet*)
- Radiografia organelor cutiei toracice în 2 proiecții cu descriere detaliată și concluzie
- TC organelor cutiei toracice (*conform indicațiilor*)
- Echilibrul acido-bazic și gazele sanguine
- Consultația pulmonologului

3. Particularitățile întocmirii Fișei de trimitere pentru expertiză în vederea determinării dizabilității și capacității de muncă

3.1. Particularități în patologia ochiului și anexelor sale

Fișa de trimitere F 088/e trebuie să conțină date privitor la anamneza eredocolaterală, debutului tulburărilor vizuale, evoluția bolii, schimbările dinamice ale procesului patologic, rezultatele examenilor câmpurilor vizuale pe parcursul perioadei evidenței persoanei în instituția medicală, date privitor la tratamentul și măsurile recuperatorii efectuate.

Totodată, trebuie să fie prezentate date obiective, care confirmă forma nozologică, stadiul bolii în cazul evoluției progresive (diagnosticul oftalmologic complet, conform clasificării internaționale), date detaliate despre starea camerei anterioare a ochilor, mediilor de refracție, camerei posterioare cu descriere detaliată a datelor obiective despre structura fundului de ochi în toate formele nozologice (oftalmoscopia, oftalmobiomicroscopia).

Baremul de explorări ale funcțiilor vizuale poate include explorări suplimentare, în funcție de patologia organului vizual.

Afecțiunile vederii, determinate de diverse patologii concomitente ale altor organe și sisteme, necesită efectuarea investigațiilor suplimentare de profil respective și trebuie evaluate în complex.

3.2. Particularități în tulburările mintale și de comportament

Persoanele cu deficiențe mintale, care se află la evidența Centrelor Comunitare de Sănătate Mintală și instituțiilor medico-sanitare, pot fi trimise pentru expertiza capacității de muncă de către comisiile medicale din instituțiile menționate, cu participarea psihiatrului și psihologului clinician, cu descrierea detaliată: a anamnezei bolii, manifestărilor clinice, evoluției bolii, a volumului și eficienței terapiei, diagnosticului clinic desfășurat, dinamicii bolii, frecvenței, duratei și cauzei incapacității temporare de muncă pe perioada ultimilor 12 luni, de asemenea, date despre transferul la o muncă mai ușoară, în cazul în care a avut loc.

În aceste cazuri, trebuie reflectate datele privind comportamentul și relațiile stabilite de persoană în staționar și în condițiile uzuale.

Datele medicale trebuie să reflecte, pe lângă starea psihică și starea somatică și caracteristica funcțională a persoanei cu afecțiunile prezente.

Trimiterea persoanelor la expertizare primară este inacceptabilă, dacă nu a fost concretizat diagnosticul și nu a fost realizat tratamentul necesar în condiții de staționar.

3.3. Particularități în neoplasme

Selecția explorărilor necesare pentru evaluarea deficiențelor funcționale în neoplasme este dictată de localizarea procesului primar, consecințele și complicațiile după tratamentul realizat. Datele principale despre afecțiune se expun detaliat:

- debutul, evoluția, durata bolii, particularitățile și dificultatea tratamentului, durata perioadelor de remisiune, prezența recidivelor;
- date despre structura histologică a tumorii, caracterul extinderii, localizarea în organ, prezența metastazelor, afectarea ganglionilor limfatici, structurilor vecine, cu indicarea stadiului procesului în corespundere cu clasificarea internațională;
- date despre caracterul, tipul tratamentului realizat, despre măsurile de reabilitare și

curelor de tratament ulterioare, termenul presupus de realizare;
- în cazul trimeriei repetate, trebuie obligator să fie reflectată dinamica bolii pentru perioada anterioară, frecvența adresărilor în instituțiile medico-sanitare, volumul și caracterul tratamentului realizat, durata și cauza incapacității temporare de muncă pe perioada ultimilor 24 luni, prezența și gradul de severitate a perturbărilor funcțiilor organelor și sistemelor, determinate de boala principală sau de complicațiile acesteia, de asemenea, gradul lor de compensare/decompensare.

ABREVIERI:

Ac	Anticorpi	HIV	Virusul imunodeficienței umane
ACTH	Hormonul adrenocorticotrop	HVC	Hepatita virală C
ADN	Acid dezoxiribonucleic	Ig	Imunoglobulină
AP	Artropatie psoriazică	IGF	Factor de creștere de tip insulic
ARN	Acid ribonucleic	IMC	Indicele de masă corporală
ASLO	Anti-streptolizina O	IRM	Imagistică prin rezonanță magnetică
BAAR	Bacili acido-alcoolo-rezistenți	LDL	Lipoproteine de densitate joasă
BCI	Boala cardiacă ischemică	LE	Lupus eritematos
BK	Bacilul Koch	LES	Lupus eritematos sistemic
CCP	Peptid ciclic citrulinat	PET	Tomografie computerizată cu emisii de pozitroni
CNSP	Centrul Național de Sănătate Publică	PCN	Protocol Clinic Național
Co Ao	Coarctarea aortei	PR	Poliartrita reumatoidă
ECG	Electrocardiografie	RMN	Rezonanță magnetică nucleară
EEG	Electroencefalografie	SA	Spondiloartrită anchilozantă
ERCP	Colangiopancreatografie retrogradă endoscopică	SaO ₂	Saturația cu oxigen
FEGDS	Fibroesofagogastroduodenoscopie	SIDA	Sindromul imunodeficienței dobândite
FSH	Hormonul foliculostimulant	SNC	Sistemul nervos central
GGT	Gama-glutamilttransferaza	SS	Sclerodermia sistemică
Hb Alc	Hemoglobina glicată	St Ao	Stenoza aortei
HBV	Hepatita virală B	STH	Hormonul somatotrop
HDL	Lipoproteine cu densitate înaltă	TA	Tensiune arterială
		TG	Trigliceride
		TG	Tireoglobulină
		TGI	Tractul gastro-intestinal
		TPO	Tireoperoxidază
		TSH	Hormonul tireotrop
		USG	Ultrasonografie
		VEM	Volumul eritrocitar mediu
		VSH	Viteza de sedimentare a eritrocitelor (hematiilor)

4. Bibliografia recomandată:

4.1. Acte Legislative Naționale

1. Parlamentul RM. *Legea Nr.169, din 09.07.2010 pentru aprobarea Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010-2013)*. [on-line] Disponibil la: <http://lex.justice.md/md/336276/>
2. Parlamentul RM. *Legea Nr.60, din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități*. [on-line] Disponibil la: <http://lex.justice.md/md/344149/>
3. Guvernul RM. *Hotărârea Nr.65 din 23.01.2013 cu privire la determinarea dizabilității și capacității de muncă*. [on-line] Disponibil la: <http://lex.justice.md/md/346508/>
4. MMPSF și MS al RM. *Ordin comun Nr.12/70 din 28.01.2013 „Cu privire la aprobarea Criteriilor de determinare a dizabilității și capacității de muncă la persoanele adulte”*
5. MMPSF și MS al RM. *Ordin comun Nr.13/71/41 din 28.01.2013 „Cu privire la aprobarea criteriilor de determinare a dizabilității la copii în vârstă până la 18 ani”*
6. MMPSF al RM și MS al RM. *Ordin comun Nr.89/576 din 17.05.2013 cu privire la aprobarea „Listei maladiilor și stărilor patologice însoțite de deficiențe funcționale ireversibile, care servesc drept bază pentru stabilirea dizabilității fără termen de reexpertizare la adulți și la copii”*
7. MS al RM. *Ordinul Nr. 490 din 15.07.2010 cu privire la Consiliile Medicale Consultative*. Disponibil la: <http://old.ms.md/files/6502-Binder1.pdf>

4.2. Protocoale Clinice Naționale

8. MS al RM. PCN-1. *Hipertensiunea arterială la adult*. 2014, p. 60.
9. MS al RM. PCN-2. *Astmul bronșic la adult*. 2013, 55 p.
10. MS al RM. PCN-9. *Schizofrenia*. 2008, 36 p.
11. MS al RM. PCN-12. *Anemia fierodeficientă la adult*. 2008, 30 p.
12. MS al RM. PCN-13. *Accident vascular cerebral ischemic*. 2013, 68 p.
13. MS al RM. PCN-15. *Tireotoxicoză*. 2008, 80 p.
14. MS al RM. PCN-18. *Bronhopneumopatia obstructivă cronică*. 2013, 67 p.
15. MS al RM. PCN-19. *Ciroza hepatică compensată la adult*. 2008, 68 p.
16. MS al RM. PCN-23. *Hepatita virală B cronică la adult*. 2011, 70 p.
17. MS al RM. PCN-24. *Hepatita virală C cronică la adult*. 2012, 49 p.
18. MS al RM. PCN-30. *Laringita cronică la adult*. 2008, 28 p.
19. MS al RM. PCN-33. *Diabet zaharat necomplicat*. 2008, 84 p.

20. MS al RM. PCN-34. *Hipotiroidia*. 2008, 80 p.
21. MS al RM. PCN-37. *Anemia aplastică la adult*. 2008, 36 p.
22. MS al RM. PCN-38. *Anemia hemolitică autoimună la adult*. 2008, 28 p.
23. MS al RM. PCN-39. *Anemiile megaloblastice la adult*. 2008, 32 p.
24. MS al RM. PCN-46. *Limfomul Hodgkin la adult*. 2008, 24 p.
25. MS al RM. PCN-48. *Paraliziile cerebrale*. 2008, 33 p.
26. MS al RM. PCN- 60. *Fibrilația atrială*, 2011, 40 p.
27. MS al RM. PCN-64. *Limfomul non-Hodgkin la adult*. 2009, 28 p.
28. MS al RM. PCN-65. *Leucemia limfocitară cronică*. 2009, 33 p.
29. MS al RM. PCN-66. *Leucemia mieloidă cronică la adult*. 2013, 37 p.
30. MS al RM. PCN-75. *Artrita reumatoidă la adult*. 2013, 41 p.
31. MS al RM. PCN-82. *Insuficiența cardiacă la adult*. 2014, 53 p.
32. MS al RM. PCN-84. *Guta la adult*. 2013 , 40 p.
33. MS al RM. PCN-86. *Osteoartroza deformantă*. 2013, 36 p.
34. MS al RM. PCN-90. *Sclerodermia sistemică la adult*. 2013, 35 p.
35. MS al RM. PCN-91. *Boala Crohn*. 2012, 65 p.
36. MS al RM. PCN-102. *Cancerul glandei mamare*. 2012, 48 p.
37. MS al RM. PCN-113. *Insuficiența renală cronică*. 2010, 52 p.
38. MS al RM. PCN-116. *Tulburări afective la adult*. 2010, 35 p.
39. MS al RM. PCN-118. *Tumorile maligne ale plămânului*. 2010, 51 p.
40. MS al RM. PCN-123. *Tuberculoza la adult*. 2012, 91 p.
41. MS al RM. PCN-130. *Cancerul colonic*. 2011, 23 p.
42. MS al RM. PCN-139. *Cancerul endometrial*. 2013, 23 p.
43. MS al RM. PCN-140. *Cancerul ovarian, cancerul trompelor uterine și cancerul peritoneal primar*. 2013, 45 p.
44. MS al RM. PCN-142. *Cancerul cervical*. 2013, 28 p.
45. MS al RM. PCN-159. *Cancerul prostatei*. 2011, 31 p.
46. MS al RM. PCN-160. *Cancerul cavității bucale*. 2011, 25 p.
47. MS al RM. PCN-162. *Cancerul buzei*. 2011, 21 p.
48. MS al RM. PCN-167. *Boala celiacă*. 2014, 27 p.
49. MS al RM. PCN-168. *Boala Von Recklinghausen*. 2014, 22 p.
50. MS al RM. PCN-173. *Cancerul vezicii urinare*. 2012, 29 p.
51. MS al RM. PCN-174. *Cancerul Hepatic primar*. 2012, 25 p.
52. MS al RM. PCN-175. *Cancerul pancreatic*. 2012, 24 p.
53. MS al RM. PCN-176. *Tumorile maligne ale esofagului*. 2012, 43 p.
54. MS al RM. PCN-197. *Cancerul renal*. 2013, 29 p.
55. MS al RM. PCN-200. *Cancerul glandei tiroide*. 2013, 39 p.
56. MS al RM. PCN-211. *Infecția cu HIV la adult și adolescent*. 2013, 52 p.
57. MS al RM. PCN-213. *Bradycardiile și stimularea cardiacă la adult*. 2014, 28 p.

4.3. Acte Legislative Internaționale

58. ILO. Convention, No. 128, 1967. *Convention concerning Invalidity, Old-Age and Survivors' Benefits* Disponibil la: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:55:0:::55:P55_TYPE,P55_LANG,P55_DOCUMENT,P55_NODE:CON,en,C128,/Document
59. ILO. Convention, No. 37, 1933. *Invalidity Insurance (Industry)*. Disponibil la: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C037
60. ILO. Convention, No. 38, 1933. *Invalidity Insurance (Agriculture)*. Disponibil la: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C038
61. ILO. Convention, No. 42, 1934. *Workmen's Compensation for Occupational Diseases (Revised)*. Disponibil la: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C042
62. OMS - Geneva. *Clasificarea internațională a funcționării, dizabilității și sănătății (CIF)*. 2004, 177 p. Disponibil la: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42407/5/9241545429_rum.pdf
63. ONU. *Convenția internațională cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*. 16 decembrie 1966, 31 articole. Disponibil la: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>
64. ONU. *Convenția Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități*. Rezoluția 61/106 Adunarea Generală din 24.01.2007 Disponibil la: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/general-assembly/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-ares61106.html>
65. ONU. *Regulile Standard cu privire la egalizarea șanselor persoanelor cu dizabilități*. Rezoluție adoptată de Adunarea Generală, sesiunea 48 din 28 decembrie 1993. Disponibil la: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/standard-rules-on-the-equalization-of-opportunities-for-persons-with-disabilities.html>
66. Organization for Economic Co-Operation and Development. *Transforming Disability into Ability. Policies to Promote Work and Income Security for disabled People*, 2003, 216 p. Disponibil la: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/social-issues-migration-health/transforming-disability-into-ability_9789264158245-en#.Wnx2a0jFKUk#page3
67. WHO. *Mental health facing the challenges, building solutions*. European Ministerial Conference, 2005, 195 p. Disponibil la: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0008/96452/E87301.pdf